ISSN 2523-4552
DOI 10.34015

ВІСНИК ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ

BULLETIN OF THE PENITENTIARY ASSOCIATION OF UKRAINE

№ 2(20)/2022

ВІСНИК ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ

Науковий журнал

Видається: щоквартально

Заснований в серпні 2017 року

Журнал внесено до бази даних цитувань CrossRef (США)

Індексується в міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus International Journal Master List (Польща)

2(20), 2022

Київ
Пенітенціарна асоціація України
Науково-дослідний інститут публічного права
2022

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

DOI: 10.34015/2523-4552.2022.2.07
УДК 343.8

Топчій В. В.,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
директор навчально-наукового
інституту права Державного
податкового університету
ORCID:0000-0002-1726-9028
Колб О. Г.,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
голова робочої групи волонтерів
Волинської обласної організації
Всеукраїнської громадської організації
інвалідів «Союз Чорнобиль України»
ORCID: 0000-0003-1792-4739

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ», «ГРОМАДСЬКИЙ ВПЛИВ» ТА «УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВИПАДКАХ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ І УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ»

У даній науковій статті здійснено аналіз синонімічних по формі понять, що вживаються у кримінально-виконавчому законодавстві України – «громадський контроль», «громадський вплив» та «участь громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань», а також на підставі з'ясування їх змісту визначені їх схожі та відмінні ознаки, семантичне значення і роль у регулюванні відповідних суспільних відносин, які виникають у процесі виконання – відбування покарань.

***Ключові слова*:** *громадський контроль; громадський вплив; участь громадськості у діяльності органів та установ виконання покарань; процес виконання – відбування покарань.*

Постановка проблеми. Як показує практика, однією з детермінант, що сприяє та обумовлює низький у цілому рівень кримінально-виконавчої діяльності в Україні, є малоефективний громадський контроль за цим процесом, правові засади якого визначені в ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) [1, с. 223-230]. При цьому, як нау-

© Топчій В. В., Колб О. Г., 2022

ковці, так і практики та інші фахівці з питань, що стосуються виправно-ресоціалізаційного впливу на засуджених (психологи, педагоги, соціологи, т. ін.), нерідко ототожнюють поняття та зміст діяльності, пов'язаної зі здійсненням громадського контролю у сфері виконання покарань, з іншими видами залучення можливостей громадськості до реалізації завдань процесу виконання – відбування покарань, що значно знижує результативність та ефективність соціального моніторингу у зазначеній галузі суспільних відносин, а також виступає однією з детермінант, що сприяє та обумовлює вчинення різноманітних правопорушень з боку як суб'єктів (персонал органів і установ виконання покарань (УВП) (та засуджені до визначених у законі покарань), так і учасників кримінально-виконавчої діяльності (близьких родичів засуджених; адвокатів; представників громадських організацій, т. ін.)) [2, с. 15-32].

Саме з цих міркувань у даній науковій статті предметом дослідження визначено співвідношення понять «громадський контроль», «громадський вплив» та «участь громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань», які вживаються у кримінально-виконавчому законодавстві України (ст. 2 КВК).

У свою чергу, ***метою*** цієї роботи є визначення за результатами проведеного аналізу зазначених вище понять схожих (подібних) та відмінних змістовних ознак, які варто враховувати в процесі виконання – відбування покарань, а її ***головним завданням*** – розробка науково обґрунтованих пропозицій та висновків, спрямованих на удосконалення правового механізму та практики здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати вивчення наукової літератури свідчать про те, що досить активно розробкою питань, які стосуються досліджуваної у цій статті проблематики, займаються такі учені, як: К. А. Автухов, О. М. Бандурка, Є. Ю. Бараш, О. А. Гритенко, О. М. Джужа, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, С. Ю. Лукашевич, К. Ф. Погребна, М. С. Пузирьов, А. Х. Степанюк, І. С. Яковець та ін.

Поряд з цим, варто зазначити, що на доктринальному рівні комплексних наукових досліджень проблем, які стали предметом вивчення у даній статті, досі не проведено, що й стало вирішальним при виборі її мети і завдань.

Виклад основного матеріалу. Аналіз норм чинного КВК України та їх функціонального призначення щодо правового регулювання тих чи інших суспільних відносин, які виникають у сфері виконання покарань, дозволяє констатувати, що у даному законодавчому акті зустрічаються подібні за формою так звані «парні правові категорії» [3, с. 16-30]. До таких, зокрема, відносяться й такі із них, як: «громадський контроль», «громадський вплив», «участь громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань» тощо. При цьому ватро зазначити, що кожному із них присвячені окремо взяті норми КВК, що можна віднести до однієї з їх відмінних ознак.

Щодо інших подібних (схожих) чи відмінних змістовних рис кожної

із досліджуваної у цій науковій статті правової категорії, то відповідь на це питання, як видається, варто шукати у їх соціально-правовій природі та семантичному значенні (взаємовідношення між ними) [4].

Зокрема, мова про громадський контроль ведеться у ч. 2 ст. 25 КВК, проте законодавчого визначення цьому поняттю не дано, що важливо з огляду з'ясування його сутності і функціонального призначення у кримінально-виконавчому праві України.

У той самий час, у доктринальних джерелах під «громадським контролем у сфері виконання покарань» деякі автори пропонують розуміти діяльність визначених на законодавчому рівні громадських об'єднань та окремих громадян, яка спрямована на перевірку змісту процесу виконання – відбування тих чи інших покарань та здійснюється у межах їх повноважень і з дотриманням вимог з питань, що регулюють інформаційне забезпечення в нашій державі, з метою встановлення його відповідності закріпленим у законі цілям, завданням і принципам для вказаного виду суспільних відносин, а також для захисту прав, законних інтересів і свобод усіх суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності [5, с. 359].

У цілому, не піддаючи оцінці науковій бездоганності та практичної спрямованості сформульованого в науці поняття, слід визнати, що у тій чи іншій формі воно має бути закріплено у виді примітки до ст. 25 КВК, на чому, власне, наполягають постійно учені [1, с. 230].

Про поняття «громадський вплив» мова ведеться у ч. 3 ст. 6 КВК, але, знову ж таки, без так званого автентичного тлумачення (роз'яснення його змісту законодавцем) [6, с. 290].

На жаль, відсутнє це визначення й у науково-практичних коментарях [7, с. 35].

У тлумачних джерелах слово «вплив» означає дію, яку певна особа виявляє стосовно іншої особи [8, с. 103]. Якщо ж застосувати цей методологічний підхід до з'ясування змісту поняття «громадський вплив», то з урахуванням положень ст. 6 «Виправлення і ресоціалізація засуджених та їх основні засоби» КВК, під громадським впливом слід розуміти дозволену в законі діяльність громадських об'єднань або їх уповноважених представників, яку вони вправі здійснювати щодо засуджених з метою їх виправлення та ресоціалізації.

Таким чином, у чисто семантичному значенні, а також у правовому спрямуванні вжиті у КВК поняття «громадський контроль» та «громадський вплив» не можна вважати тотожними, що варто, як видається, враховувати при оцінці ефективності соціального моніторингу у сфері виконання покарань.

У такому ж сенсі можна вести мову і про зміст поняття «участь громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань», яке закріплено у виді принципу кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань у ст. 6 КВК України. При цьому в даній правовій нормі також не дано автентичне тлумачення його змісту.

Натомість, у науково-практичних коментарях до КВК з цього приводу зазначено, що шляхом участі громадських формувань або органів

© Топчій В. В., Колб О. Г., 2022

місцевого самоврядування в діяльності органів і УВП у відповідних формах (проведення правової пропаганди; залучення засуджених до культурно-масових заходів; надання матеріальної допомоги для цих осіб; та ін.) реалізується зміст одного із засобів виправлення та ресоціалізації засуджених (ст. 6 даного Кодексу), а саме – громадський вплив [7, С. 35].

З огляду цього та з урахуванням змісту слова «участь» (спільна дія; виконання разом з ким-небудь якоїсь роботи; т. ін.) [8, с. 663], навряд чи можна таку діяльність віднести до видів громадського контролю у сфері виконання покарань України.

Як показали результати вивчення норм чинного КВК України, у ньому зустрічаються й інші подібні за формою до зазначеного соціального моніторингу правові категорії, зокрема такі із них, як:

а) «відвідування громадськістю УВП» (ч. 1 ст. 24 Кодексу);

б) «залучення громадськості до виконання функцій національного превентивного механізму» (ч. 7 ст. 24 Кодексу);

в) «волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією» (ст. 20 Закону України «Про пробацію»);

г) інші кримінально-виконавчі правові категорії (взаємодія з об'єднаннями громадян (п. 7 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»); «відносини з органами місцевого самоврядування та організаціями» (ст. 5 даного Закону); «сприяння об'єднань громадян органам і установам виконання покарань» (ст. 20 цього Закону) тощо).

Поряд з цим, з'ясування семантичного значення кожної із вказаних вище правових категорій дозволяє констатувати, що вони ніякої спільності із змістом поняття «громадський контроль за сферою виконання покарань», тобто на офіційному рівні вести мову про наведені вище види діяльності громадськості у вказаній галузі суспільних відносин не можна, позаяк це суперечить логіці законодавчих актів з означених питань. При цьому вирішальною відмінною ознакою контролю від проаналізованих у даній роботі правових категорій полягає у тому, що за результатами здійснення будь-якого виду соціального моніторингу (безперервного стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату) [8, с. 383] складається офіційний документ (акт, довідка, висновок тощо) [9], який є обов'язковим для реагування як об'єктами перевірки, так і відповідними правоохоронними органами в порядку, передбаченому чинним кримінальним процесуальним законодавством України (наприклад, вчинити дії, передбачені ст. 214 КПК – внести відомості про вчинення кримінального правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування).

Висновки. Таким чином, результати проведеного аналізу змісту понять «громадський контроль», «громадський вплив», «участь громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань» та інших (аналогічних) правових категорій дозволяють стверджувати, що хоча всі зазначені види діяльності здійснюються у одній галузі суспільних відносин (у сфері виконання покарань), спрямовані щодо одного і того самого об'єкту – процесу вико-

нання покарань, її суб'єктами є один і той самий соціальний елемент – громадськість, вирішальною та суттєвою відмінністю контролю від інших видів громадської діяльності, пов'язаної з процесом виконання – відбування покарань, є те, що результати здійснення соціального моніторингу у всіх випадках оформляються офіційними документами, які є обов'язковими для розгляду та відповідного реагування керівниками всіх рівнів органів і УВП.

Список використаних джерел

1. Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України.* 2019. № 3(9). С. 223-230.
2. Правові засади діяльності прокуратури України у сфері виконання покарань : навч. порсіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 240 с.
3. Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України : монографія. Київ : НАВС, 2014. 292 с.
4. Семантичний. *Словник української мови (Академічний тлумачний словник)*. URL: https://sum.in.ua>semantychnvi
5. Погребна К. Ф. Щодо змісту поняття «Громадський контроль у сфері виконання покарань». *Південноукраїнський правничий часопис.* 2021. № 3. С. 357-367.
6. Теорія держави і права : підручник. За ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.
7. Кримінально-виконавчий кодекс України : науково-практичний коментар. За заг. ред. д.ю.н., проф. В. В. Коваленка та д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка. Київ : Атіка, 2012. 492 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864.
9. Про затвердження Порядку проведення інспектування Держаудит службою, її територіальними органами : постанова Кабінету Міністрів України від 20.04.2066 № 550. URL:https://zakon.gov.ua

V. Topchii, *Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, director of the educational and scientific institute of law State Tax University*

ORCID:0000-0002-1726-9028

O. Kolb*, Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Chairman of the working group of volunteers of the NGO «Union of the Disabled of Chernobyl in Volyn» of the All-Ukrainian public organization of the disabled «Union of Chernobyl of Ukraine»*

ORCID:0000-0003-1792-4739

Correlation of the concepts of «public control», «public influence» and «public participation in the cases provided for by law in the activities of bodies and institutions for the execution of punishments»

In this scientific article, an analysis of concepts synonymous in form, which are used in the criminal law of Ukraine – «public control», «public influence» and «public participation in the cases provided for by law in the activities of bodies and

© Топчій В. В., Колб О. Г., 2022

institutions for the execution of punishments», as well as on the basis elucidation of their content, their similar and distinctive features, semantic meaning and role in regulating the relevant social relations that arise in the process of execution - the serving of punishments are determined.

Based on the results of the research, in addition to this, this work proves the need to improve the legal mechanism and the practice of public control over the sphere of execution of punishments, taking into account that other types of public activity (public influence, etc.) are not meaningfully aimed at the implementation of social monitoring functions in the specified the field of social relations.

In this article, with the use of general scientific and special research methods, a number of scientifically substantiated author's proposals have also been developed. Aimed at eliminating legal gaps and conflicts related to the content of public control, which is carried out by relevant public associations and authorized representatives in accordance with the procedure established by law, which is currently ineffective and such a determinant that has an extremely negative effect on the effectiveness of the specified public activity

Keywords*: public control; public influence; public participation in the activities of bodies and institutions for the execution of punishments.*

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ТЕМА НОМЕРА:
«ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО–ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Коваленко А. В., Шаблистий В. В.,
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКЩО ЇХ ВКЛЮЧЕНО У СПИСКИ НА ОБМІН ЯК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА **5**

Коропатнік І. М., Шопіна І. М.,
ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ З ПОШУКУ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ **13**

Орлов Ю. В.,
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР УЧАСТІ У ВІЙНІ В УКРАЇНІ: ВІД КОМБАТАНТА ДО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО **20**

Лизогуб Я. Г.,
НАСИЛЬСТВО НАД НАСЕЛЕННЯМ У РАЙОНІ ВОЄННИХ ДІЙ: СПІРНІ ПИТАННЯ ЗМІСТУ ЗЛОЧИНУ **31**

Політова А. С.,
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ОСОБИ, ЩОДО ЯКОЇ ПРИЙНЯТО РІШЕННЯ ПРО ПЕРЕДАЧУ ДЛЯ ОБМІНУ ЯК ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО **38**

Шевців В. М.,
ТИПОВІ СПОСОБИ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ **49**

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ. КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Топчій В. В., Колб О. Г.,
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ», «ГРОМАДСЬКИЙ ВПЛИВ» ТА «УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВИПАДКАХ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ І УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ» **59**

Ковальчук В. С.,
ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ І ПРОБАЦІЇ УКРАЇНИ **65**

CONTENT

CENTRAL TOPIC OF THE ISSUE:

«PROBLEMS OF LEGAL REGULATION IN MARTIAL LAW SITUATIONS»

A. Kovalenko, V. Shablystyi,
EXEMPTION FROM PUNISHMENT OF CONVICTS IF THEY ARE INCLUDED IN THE LISTS FOR EXCHANGE AS PRISONERS OF WAR: THEORY AND PRACTICE **12**

I. Shopina, I. Koropatnik,
FEATURES OF ENSURING INFORMATION SECURITY OF ACTIVITIES ON SEARCH AND RELEASE OF PRISONERS OF WAR **18**

Yu. Orlov,
THE CRIMINAL-LEGAL DIMENSION OF PARTICIPATION IN THE WAR IN UKRAINE: FROM A COMBATANT TO A PRISONER OF WAR **29**

Ya. Lyzohub,
VIOLENCE AGAINST THE POPULATION IN THE AREA OF HOSTILITIES: CONTROVERSIAL ISSUES OF THE CONTENT OF THE CRIME **36**

A. Politova,
RELEASE FROM PUNISHMENT A PERSON WITH REGARD TO WHICH A DECISION WAS MADE TO TRANSFER FOR EXCHANGE AS A PRISONER OF WAR **47**

V. Shevtsiv,
TYPICAL WAYS OF ILLEGAL USE OF HUMANITARIAN AID, CHARITABLE DONATIONS OR FREE AID FOR PROFIT **57**

CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY.
CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

V. Topchii, O. Kolb,
CORRELATION OF THE CONCEPTS OF «PUBLIC CONTROL», «PUBLIC INFLUENCE» AND «PUBLIC PARTICIPATION IN THE CASES PROVIDED FOR BY LAW IN THE ACTIVITIES OF BODIES AND INSTITUTIONS FOR THE EXECUTION OF PUNISHMENTS» **63**

V. Kovalchuk,
THE PROSECUTOR'S OFFICE OF UKRAINE AS A SUBJECT OF PREVENTION OF CRIMINAL OFFENSES IN THE SPHERE OF EXECUTION OF PUNISHMENTS AND PROBATION OF UKRAINE **71**

ЖУРНАЛ

JOURNAL

ВІСНИК ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ АСОЦІАЦІЇ УКРАЇНИ № 2(20)/ 2022

BULLETIN OF THE PENITENTIARY ASSOCIATION OF UKRAINE № 2(20)/ 2022

Матеріали подано в авторській редакції

Відповідальний за випуск
Сокальська О. В.

Дизайн обкладинки та верстання
Кандиба Т. П.
Технічний керівник
Кандиба Ю. А.

Надруковано з готових, редагованих макетів в друкарні ФОП «Кандиба Т. П.»

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ДК № 5263 від 20.12.2016.

Підписано до друку 29.07.2022.
Формат 60х84/8.
Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 8,84
Наклад. 120 прим.
Зам. № 0252

м. Бровари
вул. Незалежності, 16
e-mail: dizl8@ukr.net
тел.: (067) 231-02-86
(099) 912-31-22
(099) 120-25-24